

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده اقتصاد

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی

تعیین اولویتهای سرمایه گذاری در بخش صنعت استان سیستان و

بلوچستان

نگارش:

مصطفی خمر

استاد راهنما:

سرکار خانم دکتر میلانی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر خادم علیزاده

زمستان ۱۳۹۳

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب مصطفی خمر دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی گرایش اقتصاد نظری متعهد می‌شوم: در نگارش پایان نامه خود با عنوان:

«تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت استان سیستان و بلوچستان»

امانت را رعایت کرده‌ام، نظرات مطرح شده در پایان نامه متعلق به این جانب است و در تمامی مواردی که به نحوی از دیدگاه‌های دیگران بهره گرفته‌ام، منبع یا منابع هر یک را به دقت ذکر کرده‌ام. چنانچه پس از تسلیم این پایان نامه، برای دفاع و یا حتی پس از فراغت از تحصیل معلوم شود اصل امانت داری و حقوق معنوی پژوهشگران، صاحب‌نظران و استادان را رعایت نکرده‌ام، دانشگاه می‌تواند موضوع را در مراجع ذیصلاح پیگیری نموده و نسبت به ابطال حقوق مترتب بر آن، اقدام لازم را انجام دهد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضا و تاریخ

تقدیم به

پدر دلسوز

و

مادر مهربانم

سپاسگزاری

اکنون که به یاری خداوند متعال و در سایه عنایات بیکرانیش کار تدوین این پایان نامه به اتمام رسیده است، لازم می دانم تا از کلیه عزیزانی که مرا در انجام آن یاری نموده اند، تشکر و قدردانی نمایم. به خصوص از استاد گرانقدر سرکار خانم دکتر میلانی که با راهنمایی های ارزنده خود به عنوان استاد راهنما، کمک های شایانی در انجام این امر داشتند، کمال تشکر و قدردانی را دارم. هم چنین از جناب آقای دکتر خادم عزیزاده استاد مشاور که با پیشنهادات سازنده خود، سهم به سزایی در بهتر شدن این رساله داشتند، سپاس گذاری می نمایم. در پایان از جناب آقای دکتر مقدس داور این رساله که در طول انجام این پژوهش از پیشنهاداتشان استفاده گردید، قدردانی می نمایم.

چکیده

امروزه کشورهای در حال توسعه به منظور تقویت زیربنای اقتصادی خود و رهایی از وابستگی و رفع عدم تعادل‌های موجودشان، بیش از هر زمان دیگر نیازمند برنامه‌ریزی و شناسایی منابع کشورشان می‌باشند. یقیناً در برنامه‌ریزی برای رشد و توسعه آینده کشور شناخت موقعیت و جایگاه مناطق از مهم‌ترین عوامل در جهت نیل به پیشرفت می‌باشد. از سوی دیگر یکی از پیش‌نیازهای برنامه‌ریزی جهت رشد اقتصادی در سطح ملی و منطقه‌ای، آگاهی از توانمندی‌های بخش‌های صنعتی در مناطق مختلف کشور می‌باشد تا با توجه به محدودیت منابع سرمایه به‌ویژه برای یک کشور در حال توسعه تأکید بر سرمایه‌گذاری و پرداختن به صنایع پیشنهاد صورت گیرد.

هدف اصلی این مطالعه تعیین اولویت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت استان سیستان و بلوچستان بر اساس شاخص‌های مزیت نسبی جهت هدایت سرمایه‌گذاری‌ها به سمت این صنایع می‌باشد. برای دستیابی به این هدف صنایع بر اساس مزیت تولیدی و مزیت تجاری رتبه‌بندی شدند و صنایعی که هر دو مزیت را داشته‌اند به‌عنوان صنایع دارای مزیت استان شناسایی شدند. تعیین مزیت تولیدی با استفاده از تلفیق روش‌های تحلیل عاملی و تاکسونومی عددی و بهره‌گیری از شاخص‌های منتخب تخصص تولیدی با استفاده از آمار صنایع بر اساس کد ISIC دورقمی انجام شده است. برای محاسبه تخصص تجاری نیز از شاخص ضریب تمرکز مکان بر اساس ارزش افزوده استفاده شد.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که صنایع ساخت مواد غذایی و آشامیدنی (کد ۱۵)، ساخت محصولات کانی غیرفلزی (کد ۲۶)، ساخت منسوجات (کد ۱۷)، ساخت پوشاک و عمل‌آوردن پوست خز (کد ۱۸)، ساخت محصولات فلزی فابریکی (کد ۲۸) و ساخت چوب و محصولات چوبی (کد ۲۰) در دوره مورد مطالعه هر دو مزیت تولیدی و تجاری را دارا بوده‌اند و لذا صنایع دارای مزیت نسبی استان قلمداد می‌شوند و در نتیجه پیشنهاد می‌شود سرمایه‌گذاری‌ها به سوی این صنایع سوق داده شود.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری، صنعت، مزیت نسبی، تاکسونومی عددی، ضریب تمرکز مکانی

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات پژوهش

- ۱-۱. مقدمه ۲
- ۲-۱. تبیین موضوع..... ۲
- ۳-۱. ضرورت انجام پژوهش..... ۳
- ۴-۱. اهداف پژوهش ۳
- ۵-۱. پرسش‌های پژوهش..... ۴
- ۶-۱. فرضیه‌های پژوهش..... ۴
- ۷-۱. روش پژوهش ۴
- ۸-۱. جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش..... ۵
- ۹-۱. تعریف واژگان تخصصی ۵
- ۱۰-۱. ساماندهی پژوهش ۷

فصل دوم : ادبیات و مبانی نظری پژوهش

- ۱-۲. مقدمه ۹
- ۲-۲. سرمایه‌گذاری، مفهوم آن و انواع سرمایه‌گذاری ۹
- ۳-۲. شرایط تحقق سرمایه‌گذاری ۱۱
- ۱-۳-۲. تقاضای سرمایه‌گذاری ۱۱
- ۲-۳-۲. عرضه وجوه..... ۱۲
- ۱-۲-۳-۲. تأمین داخلی..... ۱۲
- ۲-۲-۳-۲. تأمین مالی از طریق قرض گرفتن..... ۱۲
- ۳-۲-۳-۲. تأمین مالی از طریق سهام..... ۱۳
- ۴-۲-۳-۲. عرضه کالاهای سرمایه‌گذاری..... ۱۴
- ۴-۲. مبانی نظری سرمایه‌گذاری..... ۱۴
- ۵-۲. مروری بر نظریات مزیت نسبی و تجارت بین‌الملل..... ۱۵
- ۱-۵-۲. نظریه مرکانتلیست ها..... ۱۵
- ۲-۵-۲. نظریه آدام اسمیت - نظریه مزیت مطلق..... ۱۶

- ۲-۵-۳. نظریه دیوید ریکاردو - تئوری مزیت نسبی..... ۱۷
- ۲-۵-۴. نظریه هابزلیتر - تئوری هزینه فرصت‌های از دست رفته..... ۱۸
- ۲-۵-۵. نظریه مارشال..... ۱۹
- ۲-۶-۶. ماهیت و مفهوم کاربردی مزیت نسبی..... ۲۰
- ۲-۷-۷. عوامل تعیین‌کننده مزیت نسبی..... ۲۲
- ۲-۷-۱. عوامل مؤثر بر مزیت نسبی از دیدگاه تولید..... ۲۲
- ۲-۷-۲. عوامل مؤثر بر مزیت نسبی از دیدگاه صدور یا عرضه..... ۲۳
- ۲-۷-۳. عوامل مؤثر بر مزیت نسبی از دیدگاه تقاضا..... ۲۳
- ۲-۸-۸. شاخص‌های تعیین‌کننده مزیت نسبی در عرصه بین‌الملل:..... ۲۴
- ۲-۸-۱. شاخص لیزنر..... ۲۴
- ۲-۸-۲. شاخص بالاسا..... ۲۶
- ۲-۸-۳. شاخص تکامل‌یافته بالاسا..... ۲۷
- ۲-۹-۹. شیوه تعیین مزیت نسبی برون منطقه‌ای (مزیت تجاری) در عرصه اقتصاد ملی:..... ۲۸
- ۲-۱۰-۱۰. صنعت و نقش آن در توسعه..... ۲۹
- ۲-۱۱-۱۱. استراتژی‌های توسعه صنعتی..... ۳۰
- ۲-۱۲-۱۲. پیشینه پژوهش..... ۳۵
- ۲-۱۲-۱. مطالعات داخلی..... ۳۵
- ۲-۱۲-۲. مطالعات خارجی..... ۴۱
- ۲-۱۳-۱۳. خلاصه و جمع‌بندی..... ۴۴

فصل سوم : روش پژوهش

- ۳-۱-۱. مقدمه..... ۴۷
- ۳-۲-۲. مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره..... ۴۷
- ۳-۳-۳. تاکسونومی..... ۴۹
- ۳-۴-۴. روش تحلیل عاملی..... ۵۰
- ۳-۴-۴. مراحل روش تحلیل عاملی..... ۵۱
- ۳-۵-۵. مراحل روش تاکسونومی..... ۵۴

۵۷	۶-۳ شاخص‌های تعیین‌کننده تخصص تولیدی:.....
۵۷	۳-۶-۱. شاخص کاردهی.....
۵۸	۳-۶-۲. شاخص بهره‌وری نیروی کار (کاربری).....
۵۹	۳-۶-۳. شاخص گرایش‌های بالفعل سرمایه‌گذاری.....
۵۹	۳-۶-۴. شاخص ضریب جبران استهلاک.....
۵۹	۳-۶-۵. شاخص صرفه تجميع.....
۶۰	۳-۶-۶. سهم کارگاه‌های هر فعالیت از کل کارگاه‌ها.....
۶۰	۳-۶-۷. بهره‌وری کل عوامل تولید.....
۶۰	۳-۶-۸. شاخص تولید سرانه.....
۶۱	۳-۷. روش ضریب تمرکز مکانی ارزش افزوده (روش تعیین تخصص تجاری).....
۶۲	۳-۸. خلاصه و جمع‌بندی.....

فصل چهارم : تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت استان سیستان و بلوچستان

۶۴	۴-۱. مقدمه.....
۶۴	۴-۲. نگاهی اجمالی به استان سیستان و بلوچستان.....
۶۵	۴-۳. بررسی وضعیت اقتصادی محدوده.....
۶۶	۴-۳-۱. بررسی روند تغییرات ارزش تولید ناخالص داخلی استان سیستان و بلوچستان طی دوره ۱۳۹۰-۱۳۸۰.....
۷۰	۴-۳-۲. سهم ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی استان از مجموع ارزش افزوده استان طی دوره ۸۰-۱۳۹۰.....
۷۱	۴-۳-۳. بررسی ارزش افزوده صنعت استان سیستان و بلوچستان طی دوره ۹۰-۱۳۸۰.....
۷۴	۴-۳-۴. متوسط شاخص تغییرات ساختاری.....
۷۷	۴-۴. محاسبه شاخص‌های تخصص تولیدی معرفی شده در این پژوهش برای صنایع استان برای سال‌ها ۱۳۸۰، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰.....
۷۷	۴-۴-۱. شاخص کاردهی.....
۷۸	۴-۴-۲. شاخص بهره‌وری نیروی کار.....
۷۹	۴-۴-۳. شاخص گرایش بالفعل سرمایه‌گذاری.....
۸۰	۴-۴-۴. شاخص ضریب جبران استهلاک.....

۸۱	..... ۴-۴-۵. شاخص صرفه تجميع
۸۲	..... ۴-۴-۶. شاخص سهم کارگاه
۸۳	..... ۴-۴-۷. شاخص بهره‌وری کل عوامل توليد
۸۵	..... ۴-۴-۸. شاخص توليد سرانه
۸۶	..... ۴-۵-۵. رتبه‌بندی صنايع بر اساس شاخص‌های تخصص توليدی
۸۷	..... ۴-۵-۱. نتايج سال ۱۳۸۰
۹۸	..... ۴-۵-۲. نتايج سال ۱۳۸۵
۱۰۴	..... ۴-۵-۳. نتايج سال ۱۳۹۰
۱۱۱	..... ۴-۶. تعيين تخصص تجاری صنايع استان
۱۱۷	..... ۴-۷. خلاصه و جمع‌بندی

فصل پنجم : خلاصه و جمع‌بندی، نتیجه‌گیری، پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی

۱۱۹	..... ۵-۱. مقدمه
۱۱۹	..... ۵-۲. خلاصه و جمع‌بندی
۱۲۰	..... ۵-۳. نتیجه‌گیری نهایی
۱۲۳	..... ۵-۴. توصیه‌های سیاستی
۱۲۴	..... ۵-۵. پیشنهادها برای پژوهش‌های آتی
۱۲۵	..... منابع فارسی
۱۲۷	..... منابع لاتین
۱۲۹	..... پیوست‌ها

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه

در این فصل ابتدا به تبیین موضوع مورد مطالعه خواهیم پرداخت و سپس ضرورت و اهداف پژوهش معرفی خواهد شد. در ادامه پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش که در قالب پرسش‌ها و فرضیه‌های اصلی و فرعی مطرح شده است بیان می‌شود. در بخش بعد روش پژوهش حاضر مورد بررسی قرار خواهد گرفت. به دنبال آن نوآوری پژوهش و در نهایت نیز تعریف واژگان تخصصی صورت می‌گیرد.

۱-۲. تبیین موضوع

بخش صنعت به دلیل ویژگی‌های خاص خود نقش مهمی را در فرآیند توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌نماید. برخی از اقتصاددانان توسعه بر این عقیده‌اند که در فرآیند توسعه، سهم تولید و اشتغال در بخش کشاورزی کاهش یافته و در صنعت و خدمات افزایش می‌یابد. کوزنتس از جمله اقتصاددانانی است که با استفاده از اطلاعات مربوط به کشورهای مختلف این ادعا را اثبات نموده است. مطالعات چنری (۱۹۷۹) نشان داده است که توسعه صنعتی با توسعه ملی ارتباط دارد. از جمله دلایلی که برای تأثیر رشد صنعتی بر رشد اقتصادی ارائه می‌کنند آن است که معمولاً کشتش درآمدی برای کالاهای مصرفی کشاورزی کمتر از یک و برای کالاهای مصرفی صنعتی بیشتر از یک می‌باشد، بنابراین با افزایش درآمد سرانه، تقاضا برای محصولات صنعتی از رشد بیشتری نسبت به تقاضای کالاهای کشاورزی برخوردار است.

با توجه به محدودیت منابع سرمایه به‌ویژه برای یک کشور در حال توسعه، تأکید بر سرمایه‌گذاری و پرداختن به صنایع کلیدی و پیش‌تاز اهمیت زیادی دارد. همچنین از طریق توجه بیشتر به صنایعی که از اولویت بهتری برای سرمایه‌گذاری برخوردارند، ضمن سود جستن از برخی صرفه‌ها، می‌توان نیازهای داخلی را برطرف کرده و زمینه حضور و رقابت در بازارهای جهانی را نیز فراهم ساخت. از طرف دیگر یکی از عمده‌ترین نیازهای جامعه در شرایط فعلی تحول در ساختار اقتصادی در جهت ایجاد فرصت‌های جدید شغلی است که خود مستلزم شناخت ساختار صنعت و فرصت‌های سرمایه‌گذاری دارای اولویت در این زمینه می‌باشد.

سرمایه‌گذاری در بخش صنعت مناطق محروم مانند استان سیستان و بلوچستان با توجه به کمیابی منابع (سرمایه و نیروی کار متخصص) و ضعف زیرساخت‌های سرمایه‌گذاری، بدون

توجه به اولویت‌های منطقه‌ای و توجیهات اقتصادی، موجب تخصیص غیر بهینه منابع محدودشده و آثار منفی اقتصادی در سطح منطقه بر جای می‌گذارد.

لذا شناخت تخصص تجاری و تخصص تولیدی صنایع منطقه، برای سیاست‌گذاری صحیح در جهت هدایت منابع کمیاب اقتصادی به بخش‌های کارا و تشویق صادرات، برای دستیابی به توسعه اقتصادی لازم و ضروری است؛ و اساس برنامه‌های رشد را تشکیل می‌دهد.

این پایان‌نامه درصدد تعیین اولویت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت استان سیستان بلوچستان می‌باشد تا موجب تخصیص بهینه منابع از یکسو و توزیع مناسب آن‌ها از سوی دیگر شود.

۱-۳. ضرورت انجام پژوهش

- شناخت مزیت‌ها و تنگناها و معرفی نمودن زمینه‌های سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی و سرمایه‌های داخلی و خارج از استان برای تصمیم‌گیری صحیح در جهت ایجاد واحدهای صنعتی
- وجود مشکلات خاص اقتصادی، اجتماعی در استان (نظیر بیکاری، درآمد سرانه پایین و رفاه پایین و ...) اهمیت بررسی موضوع را مورد تأکید قرار می‌دهد.
- تخصیص بهتر امکانات موجود و جذب بیشتر حمایت‌های مالی و سیاسی به جهت ایجاد توسعه صنعتی و اقتصادی سریع‌تر و پایدارتر در استان.
- با توجه به محدودیت منابع سرمایه به‌ویژه برای یک کشور در حال توسعه، تأکید بر اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری و پرداختن به صنایع کلیدی و پیشتاز اهمیت زیادی دارد. همچنین از طریق توجه بیشتر به صنایعی که از اولویت بهتری برای سرمایه‌گذاری برخوردارند، ضمن سود جستن از برخی صرفه‌ها، می‌توان نیازهای داخلی را برطرف کرده و زمینه حضور و رقابت در بازارهای جهانی را نیز فراهم ساخت.

۱-۴. اهداف پژوهش

- اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری در بخش صنعت استان بر اساس شاخص‌های تخصص تولیدی
- اولویت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت استان بر اساس تخصص تجاری

- شناخت مزیت‌ها و تنگناها و معرفی نمودن زمینه‌های سرمایه‌گذاری برای بخش خصوصی و سرمایه‌های داخلی و خارج از استان برای تصمیم‌گیری صحیح در جهت ایجاد واحدهای صنعتی
- تخصیص بهتر امکانات موجود و جذب بیشتر حمایت‌های مالی و سیاسی به جهت ایجاد توسعه صنعتی و اقتصادی سریع‌تر و پایدارتر در استان.

۵-۱. پرسش‌های پژوهش

- کدام یک از بخش‌های صنعتی استان با توجه به طبقه‌بندی ISIC به تفکیک کدهای دورقمی بیشترین اولویت را جهت سرمایه‌گذاری صنعتی دارا می‌باشند؟
- جهت‌گیری صنایع استان سیستان و بلوچستان به سوی چه صنایعی است؟

۶-۱. فرضیه‌های پژوهش

- تخصیص منابع در استان، تابعی از اولویت سرمایه‌گذاری صنعتی نیست.
- صنایع استان سیستان و بلوچستان به سوی صنایع دارای مزیت تولیدی و تجاری جهت‌گیری دارند.
- صنایع ساخت مواد غذایی و آشامیدنی و ساخت سایر محصولات کانی غیر فلزی بیشترین اولویت را جهت سرمایه‌گذاری صنعتی در استان سیستان و بلوچستان دارا می‌باشند.

۷-۱. روش پژوهش

به طور کلی دو روش عمده که در تعیین و اندازه‌گیری مزیت نسبی وجود دارد، روش‌های اندازه‌گیری تخصص تولیدی و تخصص تجاری است. در روش اندازه‌گیری تخصص تولیدی قابلیت‌های بالقوه اقتصاد منطقه (قبل از تجارت) و در روش اندازه‌گیری تخصص تجاری قابلیت‌های بالقوه و بالفعل اقتصاد منطقه (بعد از تجارت) به صورت همزمان شناسایی می‌شود.

در این پژوهش سنجش تخصص تولیدی صنایع با توجه به ۸ شاخص مربوطه و با استفاده از تلفیق روش‌های تحلیل عاملی^۱، تجزیه به مؤلفه‌های اصلی^۲ و تاکسونومی عددی^۳ خواهد بود. برای شناسایی تخصص تجاری صنایع نیز از شاخص ضریب مکانی (LQ) استفاده خواهد شد.

جامعه آماری مورد بررسی شامل صنایع کل کشور و صنایع موجود استان سیستان و بلوچستان، بر اساس کدهای ISIC دو رقمی می‌باشد. مقاطع زمانی مورد بررسی برای تعیین تخصص تولیدی سالهای ۱۳۸۰، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ و دوره مورد بررسی برای تعیین تخصص تجاری تمام سال‌های دوره ۱۳۸۰-۱۳۹۰ می‌باشند. انتخاب سال ۱۳۹۰ به عنوان آخرین سال مورد بررسی به دلیل محدودیت آمار می‌باشد. داده‌های مورد نیاز نیز بخش آمار سازمان صنایع استان و مرکز آمار و بانک مرکزی ایران جمع‌آوری شده است. در انجام مراحل فوق از نرم افزارهای Excell و Spss، استفاده شده است.

۱-۸. جنبه جدید بودن و نوآوری پژوهش

تاکنون مطالعه‌ای در سطح استان به منظور تفکیک مزیت تولیدی و مزیت تجاری و رتبه‌بندی صنایع با توجه به نتایج هر دو مزیت صورت نگرفته است. جنبه دیگر متفاوت بودن این کار نسبت به کارهای قبلی انجام شده در سطح استان، شاخص‌های مورد استفاده شده برای نشان دادن تخصص تولیدی است. همچنین در این پژوهش به جای انجام رتبه‌بندی برای یک سال از اطلاعات چند سال در دوره ۹۰-۱۳۸۰ استفاده شده است در پایان نیز نتایج مزیت نسبی با واقعیت موجود از لحاظ سرمایه‌گذاری و نیز جهت‌گیری تغییرات ساختاری صنایع استان مورد مقایسه قرار گرفته است و موارد انطباق و عدم انطباق آن مشخص گردیده است.

۱-۹. تعریف واژگان تخصصی

■ **سرمایه‌گذاری^۴**: واژه سرمایه‌گذاری به معنی تبدیل وجوه مالی به یک یا چند نوع دارایی است که برای مدتی در زمان آتی نگهداری می‌شود (جونز^۵، ۱۳۸۶). به عبارت دیگر سرمایه‌گذاری عبارت است از به تعویق انداختن مصرف فعلی برای دستیابی به امکان مصرف بیشتر در آینده (جهانخانی و پارسائیان، ۱۳۷۶).

1. Factor Analys
2. Principal Components Analysis
3. Numerical Taxonomy
4. Investment
5. Jouns

■ **صنعت^۱**: گروهی از بنگاه‌ها که محصول مشابهی را تولید می‌کنند و برای خریداران خود یک بازار دارند را صنعت می‌گویند. کالاهای جایگزین ممکن است پتو یا اجاق با هدف ایجاد گرما باشند، اما این‌ها توسط دو صنعت متفاوت تولید می‌شوند. یا یک صنعت چند کالا را با هم تولید می‌کند که می‌تواند در زیرمجموعه‌های مختلفی قرار گیرند (یوسفی، ۱۳۸۲).

■ **مزیت نسبی^۲**: در سال ۱۸۱۷ دیوید ریکاردو با چاپ کتاب اصول اقتصاد سیاسی و مالیات، قانون مزیت نسبی را ارائه کرد. این نظریه تاکنون به عنوان یکی از مهم‌ترین قوانین بلامانع اقتصادی با کاربرد عملی فراوانی باقی مانده است. بر اساس قانون مزیت نسبی حتی اگر یک کشور در تولید هر دو کالا (با فرض تولید تنها دو کالا در اقتصاد) نسبت به کشور دیگر کارایی کمتری داشته باشد (در تولید هیچ‌کدام مزیت مطلق نداشته باشد) هنوز هم پایه‌ای برای تجارت دوجانبه سودآور وجود دارد. کشور اول باید در تولید کالایی تخصص پیدا کند که عدم مزیت مطلق کمتری دارد (کالای با مزیت نسبی) و کالایی را وارد کند که مزیت مطلق بیشتری دارد (کالای با عدم مزیت نسبی) (سالواتوره، ۱۳۸۸).

■ **تاکسونومی عددی^۳**: روش تاکسونومی عددی یکی از روش‌های سنجش درجه توسعه‌یافتگی مناطق، رتبه‌بندی صنایع و... است که در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای، ملی، فرهنگی و همچنین بررسی دوگانگی اقتصادی به کار می‌رود. به کمک این روش می‌توان اعضای یک مجموعه را بررسی کرده و موارد مشابه یا همگن را از غیرهمگن جدا نموده و بقیه اعضای مجموعه را طبقه‌بندی نمود. به طور کلی، اگر بخواهیم تعدادی زیر بخش را با توجه به تعدادی شاخص رتبه‌بندی کنیم، تاکسونومی به ما کمک خواهد کرد. در این روش مجموعه‌ای از شهرها، مناطق، کشورها، صنایع و به طور کلی زیر بخش‌ها، بر اساس یک سری شاخص‌های داده شده به مجموعه‌های همگن تقسیم شده و سپس رتبه‌بندی می‌شوند (جانسون و ویچرن^۴، ۱۳۸۸).

-
1. Industry
  2. Comparative Advantage
  3. Numerical Taxonomy
  4. Richard Johnson & Vichren

■ **ضریب تمرکز مکانی**^۱: ضریب تمرکز مکان روشی برای شناسایی بخش پایه در مناطق مختلف می‌باشد و یکی از معروف‌ترین نظریه‌های رشد اقتصاد پایه‌ای است. این نظریه تأکید خاص بر تفکیک فعالیت‌ها به پایه‌ای و بقیه به عنوان فعالیت‌های غیر پایه‌ای دارد (زیاری، ۱۳۸۳). انتظار می‌رود که یک فعالیت صادراتی منطقه‌ای (فعالیتی که به خارج از منطقه صادر می‌کند) ضریب تمرکز مکانی بزرگ‌تر از واحد داشته باشد (بندیوید^۲، ۱۹۹۱).

۱-۱۰. ساماندهی پژوهش

پس از بیان کلیات در فصل دوم این پایان‌نامه، به مرور ادبیات و پیشینه موضوع در ارتباط با اولویت‌بندی صنایع پرداخته می‌شود. در فصل سوم روش پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد. پس از مطالعه اجمالی در مورد اوضاع کلی اقتصادی استان و به خصوص وضعیت صنایع، به رتبه‌بندی صنایع بر اساس مزیت تولیدی و سپس مزیت تجاری در فصل چهارم پرداخته می‌شود. سرانجام در فصل پنجم، مطالب پایان‌نامه جمع‌بندی می‌شود و نتیجه‌گیری و پیشنهادات پژوهش ارائه می‌گردد.

---

1. location Quotients
2. Bendavid

فصل دوم

ادبیات و مبانی نظری پژوهش

۲-۱. مقدمه

در این فصل ابتدا سرمایه‌گذاری و انواع آن تعریف می‌گردد و سپس شرایط تحقق سرمایه‌گذاری و نیز مبانی نظری آن به طور کلی و اجمالی بررسی می‌گردد. در ادامه به ارائه نظریات مزیت نسبی و عوامل تعیین کننده مزیت نسبی پرداخته خواهد شد. پس از آن نقش صنعت در فرآیند توسعه اقتصادی و همچنین استراتژی‌های توسعه صنعتی ارائه می‌گردد. در پایان فصل نیز تعدادی از مطالعات داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش آورده می‌شود.

۲-۲. سرمایه‌گذاری^۱، مفهوم آن و انواع سرمایه‌گذاری

سرمایه‌گذاری یکی از متغیرهای کلیدی اقتصاد است، به طوری که هم در طرف تقاضا و هم در طرف عرضه اقتصاد و هم در پویایی‌های رشد هر اقتصاد نقش برجسته‌ای ایفا می‌کند.

سرمایه‌گذاری یکی از اجزای تشکیل دهنده تولید ناخالص ملی است که بیشترین نوسان را دارد. اقتصاددانان برای درک بهتر نوساناتی که در تولید کالاها و خدمات یک نظام اقتصادی رخ می‌دهد، به میزان و فرآیند سرمایه‌گذاری‌های آن نظام توجه می‌کنند (منکیو، ۱۳۸۳).

در یک تعریف کلی می‌توان گفت سرمایه‌گذاری آن دسته از مخارج نهایی در اقتصاد است که به حفظ و تداوم یا افزایش ظرفیت تولید کالاها و خدمات اقتصاد می‌انجامد (رحمانی، ۱۳۹۰).

سرمایه‌گذاری کل از نظر نوع و ماهیت کالاهای سرمایه‌ای به سه دسته تقسیم می‌شود:

الف) سرمایه‌گذاری ثابت در لوازم کسب‌وکار - به کلیه مخارجی که برای ایجاد، خرید، نصب و تعمیرات اساسی کالاهای سرمایه‌ای (ماشین آلات، تأسیسات، تجهیزات و ابزار تولید) صورت می‌گیرد، سرمایه‌گذاری ثابت در لوازم کسب‌وکار یا سرمایه‌گذاری ثابت کسب‌وکار گفته می‌شود. این نوع سرمایه‌گذاری از خرید یک انبر دست برای کارهای تعمیراتی یک کارگاه (نه برای استفاده خانوار) گرفته تا ساخت یک پالایشگاه نفت را شامل می‌شود. واضح است که منظور هدف خرید یک کالا سرمایه‌ای بودن آن را مشخص می‌کند نه شکل ظاهری کالا. بدین جهت خرید اتومبیل شخصی توسط خانوار مصرف تلقی می‌شود در حالی که خرید همین نوع اتومبیل توسط یک کارخانه سرمایه‌گذاری محسوب می‌شود.

ب) سرمایه‌گذاری ثابت در ساختمان‌های مسکونی - به کلیه مخارج (بجز هزینه خرید زمین) صرف شده برای ساخت و تعمیرات اساسی ساختمان‌های مسکونی، سرمایه‌گذاری ثابت در ساختمان‌های مسکونی گفته می‌شود. واضح است که هزینه صرف شده برای ساختمان‌های غیر مسکونی که برای منظورهای دیگری ساخته می‌شوند، در سرمایه‌گذاری ثابت کسب‌وکار منظور می‌شوند.

ج) سرمایه‌گذاری در موجودی انبار یا موجودی کالا - تغییر در موجودی کالاهای ساخته‌شده، نیمه ساخته، مواد اولیه و ملزومات در انتهای سال نسبت به ابتدای سال را سرمایه‌گذاری در موجودی انبار می‌نامند. در واقع اگر بنگاه‌ها به اندازه ۵۰۰ میلیون ریال به موجودی کالا نسبت به ابتدای سال افزوده باشند، بیان‌گر آن است که بنگاه‌ها در کل ۵۰۰ میلیون ریال از تولیدات جاری را به فروش نرسانده و به صورت دارایی از نوع کالا سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

سرمایه‌گذاری کل را از نظر حفظ یا افزودن به ظرفیت تولید به دو دسته تقسیم می‌کنند:

الف) سرمایه‌گذاری جایگزینی یا جبران استهلاک - به آن بخش از مخارج سرمایه‌گذاری گفته می‌شود که برای جبران فرسودگی و استهلاک سرمایه‌های مولد (اعم از سرمایه‌گذاری کسب‌وکار یا مسکونی) لازم است صورت گیرد. در واقع چنین بحث می‌شود که اگر طی یک سال به اندازه هشت درصد سرمایه‌های مولد بر اثر بکارگیری در فعالیت‌های مولد تولیدی یا خدماتی فرسوده شده و از بین برود، پس به اندازه هشت درصد از کل سرمایه‌گذاری انجام‌شده جهت جبران این استهلاک صورت گیرد و به آن سرمایه‌گذاری جایگزینی می‌گویند. سرمایه‌گذاری جایگزینی سبب می‌شود تا توان و ظرفیت تولید اقتصاد کشور کاهش نیافته و حفظ شود. در واقع اگر درست معادل سرمایه‌های مستهلک‌شده سرمایه‌گذاری صورت گیرد، ظرفیت تولید کالاها و خدمات اقتصاد بدون تغییر باقی می‌ماند.

ب) سرمایه‌گذاری خالص - اصطلاحاً به مخارج سرمایه‌گذاری مازاد بر جبران استهلاک سرمایه‌گذاری خالص گفته می‌شود. در واقع سرمایه‌گذاری خالص بیانگر آن بخش از سرمایه‌گذاری است که به افزایش و گسترش ظرفیت و توان تولید کالاها و خدمات اقتصاد منجر می‌شود. جمع سرمایه‌گذاری جایگزینی، I_r سرمایه‌گذاری خالص، I_n ، را سرمایه‌گذاری کل یا ناخالص، I_g ، می‌نامند و لذا می‌توان نوشت:

$$I_g = I_n + I_r$$

(۱-۲)